

רשימות חוברת ה

שבט תש"ב.

א"זי הרבנית הצ' וכו' מרת ש"ש נ"ע נפטרה יג' שבט בקר ש"פ בשלח שעה י' וחצי לערך. הקבורה יום ב' טו' שבט אחה"צ.
 כ"ק מו"ח אד"ש הי אז בטשיקאגא². נמסר מהפטירה ע"י הטליפון ביום ש"ק. אבל אחרי הישוב שם, לא הגידו לו אלא במוצש"ק.
 הרבנים שם החליטו, כי בכ"ז יקבל אנשים ליחידות במוצש"ק וכן

(1) = אמי זקנתי הרבנית הצדקנית וכו' מרת שטערנא שרה נשמתה עדין. לשלימות הענין — מועתקת בזה גם רשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ (נדפסה בסה"ש תרפ"א ע' 13 הערה 12), וז"ל:

הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה בת הוד כ"ק אדמו"ר הגאון חסידא ופרישא כבוד קדושת שם תפארתו מרנא ורבנא ר' יוסף יצחק — מהריי"צ בן הוד כ"ק אדמו"ר הגאון המפורסם חסידא ופרישא כבוד קדושת שם תפארתו מרנא ורבנא הר' מנחם מענדל בעל צמח צדק. — ובת הרבנית הצדקנית מרת חנה — בת הוד כ"ק אדמו"ר הגאון חסידא ופרישא כבוד קדושת שם תפארתו מרנא ורבנא הר' יעקב ישראל זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.
 הרבנית מרת שטערנא שרה נולדה בחמשה עשר לחדש טבת תר"כ בעיר ליובאוויטש. והיא בת השני' להורי"נ"ע.

הרבנית שטערנא שרה היא הרבנית החמישית בשלשלת נשיאי חב"ד, בחכמתה הגדולה ובתבונתה הכי רבה ובמדותי' הטובות פעלה ועשתה לטובת משפחת בית רבי, לטובת החסידים, וביחוד התענינה בהחזקת ישיבת תומכי תמימים. יסדה אגודת נשים עולמי והחזיקה את כל תלמידי המכינות אשר על יד ישיבת תומכי תמימים. בנסוע הוד כ"ק אישה אדמו"ר הרה"ק מוהרש"ב לחוץ למדינה היתה הרבנית מעתקת את מכתביו ואגרותיו בעניני הכלל ועוזרת על יד קדשו, כמבואר בדברי ימי נשיאי חב"ד.

בשתי שנים האחרונות היתה חלושה והיתה תחת השגחתם של רופאים מומחים, וכשלשה חדשים האחרונים היתה שוכבת במטתה וגם אז שמרה את סדר עבודתה בקדש בתפלה במתינות שלשה פעמים ביום ובאמירת תהלים קודם התפלה ואחרי התפלה ושיעורי לימוד בספרי מדרש ואגדה ודברי חסידות.

בשבת קודש בשלח בשלשה עשר לחדש שבט תש"ב קודם התפלה אמרה: היינט איז שבת שירה בעדאָרפּמען גאָר אַנדערש דאָוונען. ובאמצע התפלה — בפזמון נשמת כל חי — בשלשת רבעי שעה האחת עשרה נסתלקה והשיבה נשמתה אל האלקים כשהסידור תפלה בידו, ומ"כ בבית החיים של אגודת חסידי חב"ד בעי"ת נויארק יע"א. עכ"ל.

וראה עוד אודותיה — תורת מנחם התוועדויות הישי"ת ע' 3 הערה 2. ע' 4. תשי"א ח"א ע' 221.

(2) אודות נסיעה זו — ראה קונטרס "ביקור שיקאגא", ושם נדפסו גם השיחות ומאמרים שנאמרו אז (נדפסו לאח"ז בסה"ש תש"ב ע' 27 ואילך, ובסה"מ תש"ב ע' 83 ואילך). ומאמר א' הרבנים אודות הביקור (נדפס לאח"ז בתרגום ללה"ק בספר התולדות אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד פ"ח).

ביום א', וכן הי'.

כ"ק אד"ש בא לני. יום ב' בקר.

בגזירת הרבנים לא הי' מהמלוים לביה"ח³, כי מפני שהתקרר, אסורה עליו היציאה מביתו החוצה.

ביום ש"ק — קודם שהגידו לכק"ש כו' — הי' בנוכחותו התועדות ודא"ח⁴.

יום א' וב' הניח תפלין בלא ברכה — כן שמעתי מהרש"ל⁵.

צוה שהארון יהי' מקרשי השלחן שלומדים עליו בישיבה⁶. עד הקבורה יאמרו יומם ולילה תילים בעשרה בחדרה, אבל לא משניות. בעשית הטרה יחכו לביאתם מטשיקאגא.

כשנכנסתי אליו בהרכבת — לא נתן שלום — : אף מס"נ דארפען אויך האבען א זכות. דארט — בטשיקאגא — איז געווען א הזזה, ואס מ'האט עס גארניט משער געווען. — יום א' הנסיעה מכאן לטשיקאגא, התענה. בלילה דא"ח⁷. לא נט"י לסעודה רק בש"ק —

סיפר: גם א"ז⁸ — בתרע"ד — הי' מיתה פתאומית. ביקשה הסי"י, ובגמר התפלה לקחתי מידה הסי', הניחה ידי' על ראשי, ואמרה א יישר כח פאר דער טרחא. הלכתי להניח הסי' על מקומו — כנראה שם בחדר — ובחזירתו כבר נח נפשה. כשספרתי הדברים במענטאן¹⁰ בנוכחותי אמי, אמרה: איך וינש זיך אַזוי¹¹.

צוה לקבור ראשה למערב ורגלי' למזרח. הרש"ל יאמר קדיש.

(3) = לבית החיים.

(4) ד"ה שחורה אני ונאווה גו' (סה"מ שם ע' 95 ואילך).

(5) הרה"ח ר' שמואל הלוי לעוויטין — ראה אודותו בסה"ש תרפ"ה ע' 85 הערה 12.

(6) ראה גם לקו"ש ח"ד ס"ע 1096 ואילך. וש"נ.

(7) ד"ה בטח בד' ועשה טוב גו' (סה"מ שם ע' 83 ואילך).

(8) = אמי זקנתי. — הרבנית הצדקנית מרת רבקה, אשת כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע, נסתלקה יו"ד שבט תרע"ד (קונטרס "חנוך לנער" ע' 15. "היום יום" יו"ד שבט).

(9) = הסידור.

(10) בעת פטירת הרבנית הצדקנית מרת רבקה, הי' בנה כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע עם זוגתו הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה — במענטאן (קונטרס "חנוך לנער" שם), ולאחרי הלוי' נסע כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע למענטאן אל אביו, לנחמו ולספר לו ממהלך הענינים (ראה אגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"ב ע' תשפא).

(11) וראה גם רשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ (שבהערה 1) שנסתלקה "באמצע התפלה ..

כשהסידור תפלה בידי".

עשרה רבנים יבקשו מחילה קודם הורדת הארון לקבר — ע"פ החוק מוכרחים לקבור בארון, ועשו בתחתיתו נקבים כמוציא רמון ויותר¹² — וגם יודיעו, שרבנים גזרו עליו שמפני זהירות הבריאות לא יהי ללות לביה"ח, ומבקש מחילה ע"ז.

ה"צעטעל" הנמצא יניחו בידה הימנית — ככתוב בצואה — ויכפפו האצבעות באופן שלא ישמט. וכן הי'.

אחרי הטהרה נכנס להחדר, ובמעמד כמה אנשים, קריעה ע"י מ' ש' קונין¹³, ההתחלה, וגמר ע"י עצמו¹⁴, הסיורטוק זשילעט והחלוק. אח"כ ציוה לגלות פני המתה, על איזה רגעים. חזר לחדרו. ציוה שיכניסו המטה לביהכנ"ס ויקיפו פעם אחת את שולחן הקריאה. כשיוציאו מהחדר ילכו לאט לאט, והוא ילוה עד המדריגות — הרבה יותר מד"א¹⁵ —

בחזרה מביה"ח קרע עוה"פ — ע"י רח"ל¹⁶ — אבל א"י¹⁷ אם שהקריעה הא' לא היתה כדין או מטעם אחר.

סעודת הבראה¹⁸, כמדומה, קודם מנחה, בייגעל וביצה צלוי', אכל משניהם בנט"י וברהמ"ז. ציוה שלא יאכלו השירים.

התפלל מנחה. צוה שפטום הקטורת יאמר אחר בקול רם, כי ברבים אין האבל אומר זה¹⁹.

אחר התפלה קאפ' מט', וכן אחר תפלת שחרית²⁰. אומר תתקבל²¹. א"א ברכת כהנים בשחרית²². מניח גם תפלין דר"ת²³ ושמ"ר.

אחר התפלה ציוה שיצאו מחדרו, ויכנסו חזרה, ישבו ואח"כ נחום אבלים. — הי' איזה פעמים שציוה שלא יחכו עד שיפתח הוא.

— כל משנה גמרא וברייתא שבסדר התפלה יאמר אחר — אמרם

(12) ראה ס' דרכי חסד (ג.י. תשל"ה) ח"א סי"ז ס"א-ב. וש"נ.

(13) הרב מנחם מענדל קונין. — מחברי ההנהלה דאגודת חסידי חב"ד.

(14) ראה דרכי חסד שם סי"ד ס"ג. וש"נ.

(15) = מד' אמות.

(16) = ר' חיים ליברמן — ממזכירי כ"ק אדמו"ר מהרי"צ נ"ע.

(17) = איני יודע.

(18) ראה שו"ע יו"ד ששע"ח.

(19) ראה פתחי תשובה ליו"ד ששפ"ד סק"ב.

(20) ראה באר הגולה יו"ד ששצ"ג ס"ג.

(21) ראה דרכי חסד הנ"ל ח"ב ע' קסב. וש"נ.

(22) ראה באר היטב או"ח סקכ"א סק"ב.

(23) ראה נתיב החיים (לבעמח"ס שער הכולל) סרמ"ז ס"ה. וש"נ.

וויילער²⁴ והרש"ל — כי ברכים אין האבל אומרם, אבל בפ"ע אומרם. — וכן הי' בנוגע לר' ישמעאל ותדב"א כו' אר"א אר"ח²⁵ — וה"ה לשיעור תילים שבכ"י²⁶, ופסוק ואני זאת בריתי²¹, וקאפ' מט' — אחר שחרית ומנחה — גם ביום ועש"ק אבל לא בש"ק — שאחר יאמרם.

בש"ק אמרו א"ה וצ"צ²⁷. עלה לתורה יום ה', ש"ק שחרית ומנחה שלישי, אבל אמר שיעלה מעצמו ולא שיקראוהו לעלות.

ליל ש"ק לא אמר הקדיש שלפני ברכו הב'. אמר הקדיש שלפני כגונא ושאחר עלינו.

מפני החלישות הי' פעם שהתפלל הרש"ל — שחרית — לפני התיבה, וכק"ש אמר קדיש שלפני ברכו, ברכו, ושמ"ע בקול רם עד גמירא. וביום א' ל"א²⁸ מפני חלישותו אלא הקדישים, מתחיל מק"ת שאחר ובלצ"ג²⁹.

בכ"י אחר קאפ' מט' קדיש. אח"כ למד — הרש"ל — ד' משניות ג' ש"מ'ה, ובקול רם, וכק"ש אמר אח"כ קדיש דרבנן.

בשבת לבש כל בגדי שבת, גם השטריימעל³⁰.

למעריב מוצש"ק הי' לבוש בגדי חול, ובנעלים שאינם של עור, כמו כל ימי האבלות³¹.

אחר קבלת שבת כשא"ל³² שכתא טבא, לא ענה. אמר: דער רבי וויל ניט ליידען ש"ש³³ מאיזה סוג שיהי', אַ חוץ אַ חולה פרעגען ואס

(24) הרב אלעזר פנחס וויילער, מבאי"כ מרכז הישיבות תומכי-תמימים ליובאוויטש.

(25) ותנא דבי אליהו כו' אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא.

(26) = שבכל יום.

(27) = אב הרחמים וצדקתן צדק — ראה פרמ"ג או"ח סקל"א (בא"א סק"י).

(28) = לא אמר.

(29) = מקדיש תקבל (שאחר) ובה לציון גואל.

(30) הדעות בזה — ראה בספרים שנשמנו בס' "פני ברוך" — אבלות בהלכה (ירושלים

תשמ"ו) סכ"ג ס"ד.

(31) פרטי הדינים בזה — ראה בספרים שנשמנו בס' "נטעי גבריא" — הל' אבלות (גי.

תשנ"ג) פק"ח ס"ב.

(32) = כשאמרתי (כשאמר) לו.

(33) = שאילת שלום. — בשו"ע יו"ד סו"ס שפה: "מקום שנהגו להיות שואלים בשלום

אבלים בשבת שואלים. וכתב הרמב"ם שהאבל נותן שלום לכל אדם בשבת שהוא מכלל דברים שבפרהסיא". ואולי הכוונה במ"ש "דער רבי וויל ניט ליידן כו' אַ חוץ וכו'" — לדברי אדה"ז בשו"ע בד"ן ניהום אבלים וביקור חולים בשבת (או"ח טרפ"ז), שבביקור חולים מזכיר גם שאילת שלום ("שבת היא מלועזק כו' ושבתו בשלום"), משא"כ בניחום אבלים מדייק "מותר

ער מאַכט. שאלתי והלא באיזה קהלות הולך הרב עם כמה בע"ב חשובים בביהכ"נ אל מקום ישיבת האבל²⁰. ענה: אומרים רק בשבת תתנחם³⁴, ובעיר גדולה יש לו דין אין לו מנחמים, כיון שהקרובים א"א להם לבוא מפני רחוק המקום³⁵.

יום א' אחר התפלה הי' סדר נחום אבלים הרגיל, ויצאו. מסר על ידי, שיכנסו איזה פון די עלטערע, הרש"ל ועוד ב' — וא"צ מנין — ישבו, ינחמו בנוסח הרגיל, אח"כ יאמרו המקום יגדור פרצות עמו ישראל, ויגערו בו חבריו אָף אויפשטיין פון שבעה, ויסיימו בברכה לאריכות ימים. אחר שיצא הוא מן החדר, זאל מען אריינקלאפען א צועקעל — במקום שישב "שבעה" — מיט א שטיין, ניט מיט אן אייזען. וכן עשו³⁶.

שאלתי שאומרים אז מען גיט משקה, והסכים ע"ז.

יום א' למנחה — התפלל הרש"ל³⁷ — אמרו תחנון. ל"א קאפ' מט'. למד בעצמו המשניות שבסי' — נ'ש'מ'ה' או כל הפרק שבסי' ? — בלחש, ואמר קדיש דרבנן אח"ז. וכן בתפלת מעריב. ביקש שיתנו לו ע"י³⁸. כן מונח אצלו משניות.

— עוד בתחלת ימי האבלות ציוה שילמדו בהישיבה בכ"י פרק משניות מס' טהרות, אחד ילמוד והשאר ישמעו —

יום ב' כב' שבט לא עלה לתורה, וכנראה הוא מפני חלישות הבריאות. וכ"ה גם בימי הקריאה שלאח"ז ל"ע³⁹ לתורה. וציוה שהרש"ל יעלה לוי, כדי שהקדיש יאמר⁴⁰ אחר שכבר עלה לתורה.

לומר כדרך שאומרים בחול המקום ינחמך, ואינו מזכיר ע"ד שאילת שלום. (34) ולא שאילת שלום (הדעות בנוגע לנוסח ניחום אבלים בשבת — ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח שם, ובנ"כ).

(35) כנראה הכוונה (שנוסף על האמור שאומרים תתנחם ולא שאילת שלום, הרי) גם זה שבקהלות הנ"ל הולך הרב עם כמה בע"ב חשובים אל האבל ואומרים תתנחם, הוא, בעיר גדולה שהקרובים א"א להם לבוא מפני רחוק המקום (ובנדוד"ד שאין שייך טעם זה אין צורך באמירת תתנחם, גם בלא שאילת שלום).

(36) ראה גם ספר המנהגים ע' 77.

(37) וגם במשך כל שנת האבילות (וראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ו ע' תה, שהורה לו להשאר "על אתר, ולא לנסוע למקומות אחרים בכדי שלא יבטל את שלש התפלות"), כנראה, מפני חלישות הבריאות של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

(38) = (כנראה) עין יעקב.

(39) = לא עלה.

(40) כלומר, שאמירת הקדיש ע"י הרש"ל — שהתפלל לפני התיבה — תהי' לאחר שכבר

— "בשלשים הנני אומר "איש"ר מלולע"ע"41 בלחש, אבל אחר ל', ג"ז בקול רם. הרכנות הראש ב"עושה שלום" אינם שוים בקדיש וש"ע. בש"ע לשמאלו אמצע ימינו. בקדיש לימינו אמצע ושמאלו, "הוא" באמצע"42. הרש"ל בשם כק"ש].

"והעלה ארוכה" הכ"ף אומר בדגש.

הפטרת ש"פ החדש אמר "כל העם — מאחזותו", "אבל"43 אין זה אלא ענין פרטי, או, אם תרצה, ענין כללי, ואינו שייך לאחרים, שצ"ל "כה — תמיד". אדנ"ע אמר "כל — מאחזותו", רז"א "כה — תמיד". ושאל את אדנ"ע מפני מה אומר כנ"ל. על המענה שגם מהרשנ"ע אמר כנ"ל, ענה, דאס איז דאך דער טאטע. ויענהו אדנ"ע: ואס מיינסטו דער טאטע האט געזאגט און געמיינט זיין טאטען (הצ"צ. הכותב), איך זאג און מיינ מיינ טאטען.

על שאלתי מה היא שייכות פה"ח"44 ליי"ג תשרי שאז יאצ"ט של מהרשנ"ע, ענה, שגם יא"צ של הצ"צ"45 הי' נוהג כיא"צ של מהרשנ"ע,

עלה לתורה.

(41) = אמן יהא שמי' רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא.

(42) ברשימת מנהגים (בעריכת רבינו) שנדפסו בסה"מ תש"ח ע' 147 (ומשם בספר המנהגים ע' 6, 12): "הטיית והרכנת הראש בעת אמירת עושה שלום: א) של תפלת לחש, בעת אמירת עושה שלום במרומיו — הטי' והרכנה לשמאל המתפלל. הוא — באמצע. יעשה שלום עלינו — לימין המתפלל. ועל... אמן — באמצע. ב) של קדיש. עושה שלום במרומיו — לימין המתפלל. הוא — באמצע. יעשה ש"ע — לשמאל. ועל... אמן — באמצע", ובהערות רבינו ע"ז: "ראה ב"י או"ח סנו"ו וש"ע ר"ס קכג ונ"כ. וצ"ע".

(43) קטע זה (אבל כו') הוא מדברי אדמו"ר מהור"י"צ, וכנראה הי' זה מענה לשאלת רבינו על אמירת הפטרה: "כל העם — מאחזותו", שזהו מנהג אשכנז, ולא כמנהג ספרד — כמנהגו בשאר הפטרות — "כה — תמיד" (כבסדר הפטרות שבסידור — בעריכת רבינו). ותוכן המענה, שההוספה "כל העם — מאחזותו", שבה נזכר ע"ד הנשיא ופעולותיו (כדלקמן בפנים), שייכת להנשיא (רבי) בלבד (ולא לאחרים), שלכן נהג כן אדנ"ע (ולא הרז"א), וכן אדמו"ר מהור"י"צ. וכך נהג גם רבינו החל מקבלת הנשיאות בשנת תשי"א (ראה ס' ימי בראשית ע' 410).

ועפ"ז יל"פ מ"ש שזהו "ענין פרטי, או, אם תרצה, ענין כללי" — ענין פרטי של הרבי, או (אם תרצה) ענין כללי, היינו, שאין זה ענין פרטי של הרבי, כי אם, להיותו ה"נשיא", ש"הנשיא הוא הכל" (ענין כללי).

(44) = פרשת החודש. — וכיון שקריאתה בסמיכות לחודש ניסן, מהי שייכותה ליאצ"ט של אדמו"ר מהר"ש, ביי"ג תשרי, שבגלל זה יצטרך אדנ"ע (ורז"א) לעלות למפטיר, ע"פ המנהג לעלות לתורה בשבת שלפני היאצ"ט (ראה ספר המנהגים ע' 79).

(45) ביי"ג ניסן. — צ"ע תוכן המענה, שהרי גם השבת שלפני היאצ"ט די"ג ניסן אינה פרשת החודש. — ואולי מדובר באותם שנים שאדנ"ע הי' עולה למפטיר רק אחת לג' שבועות (כיון שהמפטיר הי' מתחלק בין הרז"א, אדנ"ע והרמ"מ — סה"ש תש"ד ע' 160), וכאשר עלה

הן לירד לפני התיבה וכו', וסיפר פרטי הנהגות היא"צ של הרביים, כמ"ש במכ' שבקונ' ב' ניסן צ' 46.

כל היא' חדש היו אומרים, לבד הפרק משניות שאחרי התפלות, גם תניא אז בע"פ. אם פרק, ב' פרקים או קטע מפרק, אבל אמרו תניא בע"פ 47.

מלבד שמוסיפים כנ"ל בהפטרה, הרי במלת נשיא או בתיבות המדברים בפעולותיו, אומרים בטראפ מיוחד, ודלא כנדפס.

הקדיש שאחר קה"ת במנחת שבת, מתחילים לומר בעת הגלילה, ומאריכים בו קצת, כדי שלא יצטרך מכניס הס"ת להיכל לעבור בד"א המתפללים ש"ע. ועי' בש' הכולל 48. כן היו נוהגים כשהתפלל מנין בחדר אדנ"ע, או כשיצא הוא להמנין. ואם קצרו בקדיש, היו ממתינים, אלו העומדים בדרך המכניס הס"ת להיכל, להתחיל תפלתם עד שיכניס הס"ת. [פלפול בזה בקצה"ש 49 — או בפיסקי הסי"ס 50 — לנאה, ומסיים בצע"ג

בגורלו של אדנ"ע המפטיר דשבת פרשת החודש (שאו לא הי' עולה למפטיר בשבת שלפני היאצ"ט של זקנו הצ"צ*), הי' מכוין שהמפטיר של פרשת החודש יחשב גם למפטיר הסמוך להיאצ"ט דהצ"צ**.

(46) = (שנת) צ"ח (תרח"ץ). — נדפס בשה"מ קונטרסים ח"ב תג, ב ואילך. ולאח"ז באגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' רלו ואילך.

(47) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ה'שי"ת ע' 6.

(48) בשער הכולל (פכ"ט סק"ד): "למעשה הנהיג אדמו"ר בשבת במנחה תיכף אחר הקריאה בס"ת, כשהש"ץ הולך להתיבה להתחיל הקדיש, מגביהין הס"ת, והש"ץ בבואו אל התיבה מתחיל מיד קדיש, ובסיום הקדיש עומדין כל הצבור תיכף להתפלל, לבד השמש והגולל מחזיקין הס"ת על הבימה עד כדי שהמכניס הס"ת להיכל לא יצטרך לעבור על האיסור שאסור לעבור נגד המתפללים" (וראה לקמן בפנים בהצ"ר).

ובמכתב רבינו (אגרות-קודש ח"ג ע' קלח): "אמירת ח"ק שאחר קרה"ת במנחת שבת, מתי יתחילו? עיין בשער הכולל פכ"ט. אבל מנהגנו ע"פ הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר להתחיל לומר ח"ק קודם וקרוב לסוף הגלילה, ולמהר בהגלילה ואמירת יהללו באופן שיסיימו הח"ק אחר הכניסה, ועכ"פ להסמיכו לתפלה בכל האפשרי".

(49) = קצות השלחן (סצ"א ס"א סק"ד) להרא"ח נאה.

(50) בקונטרס הסידור להנ"ל אות לא, עומד על מ"ש בסידור "ואחר קה"ת מתפללין ש"ע ואומרים ח"ק קודם שמו"ע", ומביא דברי שעה"כ (הנ"ל, בתחלת הענין) שתיבות מתפללין ש"ע אינו מדויק, ובסי' זיטאמיר השמיט תיבות אלו וכו'.

(* ואולי בשביל היאצ"ט דזקנו לא רצה להטריח שיעשו מנין מיוחד עבורו (כבשנת האבלות על אביו שהיו ג' מינינים — סה"ש שם).

(**) ואולי יש להעיר ע"ד השייכות המיוחדת דמפטיר זה להצ"צ — ע"פ מ"ש לפני אודות דברי אדנ"ע: "דער טאטע האט געהאגט און געמיינט זיין טאטען (הצ"צ). איך זאג און מיין מיין טאטען".

בדברי שה"כ, ושכ"מ מתחילים הקדיש תיכף אחר אמירת יהללו⁵¹, ומסיימו עם ההכנסה להיכל. הכותב].

בשבת יא' טבת⁵² אמר כק"ש קדיש, ואמר שמפסיק ביום זה. היא"צ יג' שבט תשג"ה (ולא טו')⁵³.

ת"ב תש"ב

מפני החולשה אמר רש"ל גם הקדישים. אמר שלא ילמוד המשניות אחר התפלה ערבית ושחרית. [במנחה איני יודע] — תחלה תהלים ואח"כ המשניות. צוה לרש"ל שיאמר בשבילו קדיש גם אחרי קדוש לבנה.

51) ולא לפני"ז, בעת (קודם וקרוב לסוף) הגלילה.

52) תש"ג (לאחרי י"א חודש דאמירת הקדיש).

53) יום המיתה (ולא יום הקבורה). — הובא גם ב"היום יום" י"ג שבט. וראה השקו"ט

בכ"ז במכתבי רבינו — אגרות-קודש ח"ג ע' קצט. ח"ד ע' קו ואילך. ח"ג ע' תי. ח"ט ע' מה, ובספרים שנשמנו שם.